

Svobodní zednáři v dokumentech katolické církve 1738–1878

Ctirad Václav Pospíšil
Veronika Řeháková

Je všeobecně známo, že poměr katolické církve ke svobodným zednářům nebyl v minulosti právě pozitivní. Dnes jsou odborníci a jednotlivé místní církve rozděleni na zastánce tvrdší linie a na ty, kdo by volili v dialogu s nimi výrazně umírněnější tón. Jak uvidíme v příštím příspěvku, právě zmíněná rozdílnost postojů je zpravidla dána odlišnou zkušeností se svobodnými zednáři v té které geografické oblasti. Jak se dospělo k dnešnímu rozporuplnému poměru mezi katolíky a svobodnými zednáři? Z čeho byli příslušníci lóží konkrétně obviňováni? Nakolik jsou dnes závazná prohlášení papežů zejména z osmnáctého a devatenáctého století?¹ Byli někdy oficiálně církevní hierarchií označeni jako satanisté?

¹ K dispozici je článek: Martin R. ČEJKA, „Svobodné zednářství v papežských dokumentech od Klementa XII. po Lva XIII.,“ *Te Deum*, dohledatelné na adrese: http://www.tedeum.cz/1_2014/zednarstvi_papdokumenty_0114.htm.

Tento svým způsobem užitečný přehled textů s překlady vybraných úryvků nepokrývá dobu dvacátého století. Autor zmiňovaného textu dále neuvádí vydání připomínaných papežských dokumentů nebo místa na internetu, z nichž čerpal. V článku se zamlčují informace o dialogu mezi katolickou církví a zednáři v pokoncilní době. M. R. Čejka cituje příslušné partie předmětných textů, ale vůbec se nezabývá dobovým a politickým kontextem uváděných výroků. Svobodné zednářství a všechny možné jiné tajné organizace mu splývají v jedno. Po pravdě řečeno o svobodném zednářství tento pisatel neví zhola nic. M. R. Čejka, jistě veden subjektivně ušlechtilými pohnutkami, také neaplikuje základní pravidla rozlišování různých úrovní závaznosti magisteria. Z uvedeného důvodu riskuje, že bude nekriticky přenášet do dnešní doby to, co bylo výrazně podmíněno jinou situací. Čejkův článek tudíž nepřekračuje popularizační úroveň a navíc trpí opravdu mnoha hermeneutickými, historickými a teologickometodologickými nedostatky, které mohou čtenáře vést k dnes ne zcela správným a spravedlivým závěrům a náhledům na problematiku zednářství, zejména toho současného českého.

Právě na tyto otázky chceme odpovědět v nynějším příspěvku a následně v také v onom navazujícím.

Pokrytí celé období od roku 1738 do roku 1983, kdy byl uveřejněn v současné době platný *Kodex kanonického práva* s pověstným paragrafem 1374 o společnostech, jež brojí proti katolické církvi, by bylo lákavé, nicméně maximální rozsah příspěvku v tomto vědeckém periodiku nám to prostě a jednoduše neumožňuje, stejně jako uveřejnění jedné studie na dvě pokračování, a proto jediným východiskem z nastalé situace je vytvořit dvě studie, z nichž ta druhá bude navazovat na nynější a bude pokrývat období od roku 1878 do roku 1983, respektive 1985. Z uvedeného důvodu závěry na konci tohoto článku se budou týkat výlučně sledovaného období a budou se následně promítat i do následující studie. Dělicí čára mezi prvním a druhým článkem je dána v zásadě pouze půlením sledované doby a rozsahu našeho textu.

Každému papeži od Klementa XII. po Pia IX. bude na následujících stránkách věnován zvláštní oddíl. V celkovém závěru se pokusíme o souhrnné hodnocení a zodpovězení výše nastolených otázek.

Konečně si dovolíme upozornit na to, že mnohé z dějin zednářství zde nebudeme znovu připomínat, protože příslušné informace jsou součástí již dříve uveřejněných studií.² Upřímně řečeno, bez znalostí, jež jsme nabyli při práci na daném tématu v posledních několika letech, bychom dnes nebyli schopni číst s hlubším porozuměním a zdravě kriticky texty, jež se pokusíme připomenout a kriticky vyhodnotit.

1. KLEMENT XII. (1730–1740) – DŮVODY PRVNÍHO ODSOUZENÍ

Uvážíme-li, že do současnosti existující organizace regulérních svobodných zednářů dovršila po poměrně dlouhém období svůj vznik dne 24. června 1717 na svátek svatého Jana Křtitele, hlavního patrona pěstitelů královského umění, pak skutečnost, že papež Klement XII. reagoval na

² Srov. Ctirad V. POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ – Jan SUŠER, „Tomáš G. Masaryk na stránkách periodika *Svobodný zednář* 1925–1932,“ *Studia theologica* 22, č. 4 (2020): 183–204; Ctirad V. POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ – Jan SUŠER, „Tomáš G. Masaryk na stránkách periodika *Svobodný zednář* 1933–1938,“ *Studia theologica* 23, č. 1 (2021): 207–226; Ctirad V. POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ – Jan SUŠER, „Tomáš G. Masaryk na stránkách periodika *Die drei Ringe* 1925–1938,“ *Studia theologica* 23, č. 2 (2021): 193–212.

působení této společnosti zejména v tehdejší Itálii a současně v celé západní a střední Evropě, svědčí o bleskovém rozšíření zednářství.³

Ještě než stručně připomeneme příslušný dokument Klementa XII., je třeba upozornit na první motiv nechuti církevní hierarchie vůči svobodným zednářům, kteří poněkud zneklidňovali okolní společnost a církev svou důsledně zakrytou členskou základnou a tajnůstkářstvím stran svých setkání a rituů.⁴ Odsouzení jakýchkoli tajných společností a zápořád členství v nich nejenom pro duchovní, ale také pro všechny pokřtěné se objevuje na místních synodách ve Francii již na konci dvanáctého a v prvních desetiletích čtrnáctého století.⁵

Prvotní zednářství bylo vyloženo náboženské a je pochopitelné, že existovaly lóže převážně katolické jako například v Římě, protestantské hannoverského typu v severní a střední Evropě, ale také silně liberální, ba volnomyšlenkářské jako ta v tehdejší Florencii, která se vyloženo odizila základním rysem anglického zednářství.⁶ Ve Velké Británii byly

³ Data vzniku zednářských lóží mimo Anglii: Madrid r. 1728, New York 1730, indická Kalkata 1730, Haag 1731, Paříž 1732, Florencie 1733, Lisabon 1735, Stockholm 1735, Lausanne 1736, Hamburk 1737, Drážďany 1738, Berlín 1740, Žitava 1740, Varšava 1740, Sankt Petěrburg 1740, Praha 1741, Vídeň 1742. Srov. JACOB SADÍLEK – JITKA LNĚNIČKOVÁ, *České zednářské sklo – Bohemian Masonic Glass*, Praha: Graphirus, 2020, s. 17. Tato data je pochopitelně jen informativní, nicméně poměrně spolehlivá. Prvním zednářem z Čech byl pravděpodobně Filip Josef hrabě Kinský, který byl přijat v roce 1731 do jedné anglické lóže v době, kdy působil jako císařský velvyslanec v Londýně. Po návratu domů se hrabě Kinský stal kancléřem Českého království a poradcem Marie Terezie. Byl to také on, kdo na svých panstvích v severních Čechách začal s výrobou specifického zednářského skla, kterážto tradice trvá dodnes. Srov. SADÍLEK – LNĚNIČKOVÁ, *České zednářské sklo*, s. 19. Prvním zednářem u nás tedy rozhodně nebyl František Antonín hrabě Špork, i když byl ve svém „kacířském“ procesu ze zednářství obviněn. Srov. IGNÁC ANTONÍN HRDINA – HEDVIKA KUCHAROVÁ, *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně-historickém a teologickém kontextu*, Ostrava: Key Publishing, 2011, s. 25. Velmi dobré informace o zednářství v našich zemích v osmnáctém století poskytuje monografie: LUBOŠ ANTONÍN, *Zlatý věk svobodného zednářství v Čechách*, Praha: Půdorys – Argo, 2010.

⁴ Katolické církvi byl podezřelý také anglický, tedy zároveň anglikánský původ zednářství. Srov. ALEC MELLOR, *Unsere getrennten Brüder, die Freimaurer*, Graz: Styria, 1964, s. 236.

⁵ Srov. Místní synoda v Rouen r. 1198: zákaz členství v tajných sdruženích, čl. XXV, in: JOHANNES DOMINICUS MANSI, *Sacrorum conciliorum nova at amplissima collectio XXII*, Venetis, 1778, s. 585; místní synoda v Toulouse r. 1229, čl. XXXVIII, in: MANSI, *Sacrorum conciliorum nova at amplissima collectio XXIII*, Venetis, 1779, s. 203; místní synoda v Avignonu r. 1326, in: MANSI, *Sacrorum conciliorum nova at amplissima collectio XXV*, Venetis, 1782, s. 763–764.

⁶ Srov. MELLOR, *Unsere getrennten Brüder*, s. 160–161.

zednářské lóže výrazně vázány na anglikánskou církev, a proto jejich vztah ke katolicismu v jistém slova smyslu kopíroval postoj jejich mateřské církve. Jak vidno, zednářství jako místo vzájemného setkávání v toleranci k náboženskému přesvědčení a vyznání jednotlivců rozhodně nebylo ani na počátku své existence ideově jednolitě a centralisticky řízené.

Je evidentní, že vatikánské autority včetně papeže vycházely ve svém prvním hodnocení svobodných zednářů především ze situace, která tehdy panovala na Apeninském poloostrově. Jenomže zednářství například v rakouské monarchii se vyvíjelo výrazně odlišně od onoho italského, a to i co do poměru ke katolické církvi.⁷ Pouze připomeneme, že ve třicátých letech osmnáctého století ve hře byla také politická otázka nástupnictví na anglickém trůnu, v níž sami zednáři byli rozděleni na katolickou a evangelickou názorovou linii. Blíže prezentovat právě zmíněné dobové politické pozadí by znamenalo velké odbočení, a proto se spokojíme pouze s jednoduchou informací. Zdá se, že první odsouzení zednářství jako takového bylo motivováno postoji florentské lóže a lóží orientovaných evangelicky.

Klíčová bula Klementa XII. *In eminenti*, ze dne 28. dubna 1738⁸ je velmi důležitá, protože v ní byl udán směr všem následujícím vyjádřením ze strany ústředí katolické církve ohledně svobodných zednářů, kteří jsou označeni jako „liberi muratori“ nebo „Franc massons“. Není uvedena žádná jejich konkrétní hereze, pouze se tvrdí, že jsou z hereze podezřelí. Odsouzení je však jednoznačné a je spjato s vyloučením z církevního společenství (exkomunikace).⁹ Jaké pohnutky stály za právě uvedeným papežským vyjádřením? Zdá se, že spíše než problémy teologického a doktrinárního rázu byly ve hře dobově podmíněné politické důvody.¹⁰

⁷ Srov. Michael Heinrich WENINGER, *Loge und Altar. Über die Aussöhnung von katholischer Kirche und regulärer Freimaurerei*, Wien: Erhard Löcker Verlag, 2020, s. 204.

⁸ Dostupné na adrese: <https://www.papalencyclicals.net/clem12/c12inemengl.htm> [cit. 10. 7. 2021].

⁹ „...apostolicae potestatis plenitudine damanda et prohibenda esse statuimus.“

¹⁰ Srov. MELLOR, *Unsere getrennten Brüder*, s. 188.

2. BENEDIKT XIV. (1740–1758) – PAPEŽ NAŘČENÝ ZE ZEDNÁŘSTVÍ

Dalším papežem, který se vyslovil proti zednářům, byl Benedikt XIV., jehož někteří jeho odpůrci kvůli podle našeho mínění velmi rozumné otevřenosti vůči tehdejšímu světu a určitému druhu osvícenství nařkli z členství v některé z lóží. Mimochodem právě naznačená pomlouvačná technologie likvidace nepohodlného konkurenta se v následujících desetiletích a staletích bohužel stala v klerikálních kruzích čímsi notorickým.

Zmíněný pamětihodný svatý otec vydal dne 18. května 1751 apoštolskou konstituci *Providas*,¹¹ kde nacházíme vyhlášení trestu exkomunikace nad katolíky, kteří by byli členy nějaké lóže. Velmi zajímavé jsou důvody tohoto kroku. V první řadě se pěstitelům královského umění vytýká **synkretismus** a **indiferentismus** v oblasti víry, následně se hovoří o jejich **závazku mlčenlivosti a zakrytosti členství**, konečně to, že se sdružují bez souhlasu církve.

Problém tkví v tom, že svobodní zednáři jsou v nyní prezentovaném textu téměř synonymem pro všechny tajné společnosti bez detailnějšího rozlišování. Podotýká se také, že v mnoha zemích vladaři již takové společnosti zakázali jako nebezpečné státu. Sluší se však připomenout, že například katolická panovnice ve Vídni i její následník Josef II. na tento papežský dokument dbali jen pramálo. Vždyť manžel Marie Teresie, František I. Štěpán Lotrinský byl od roku 1731 zednář a Josef II. měl řadu z tak zvaných „massonů“ ve svých službách. Vysoký počet katolických duchovních v lóžích zednářstva osmnáctého věku¹² navíc vypovídá o úrovni respektování zmíněného disciplinárního ustanovení v rámci samotné katolické církve.

¹¹ Srov. *Codices Iuris Canonicae Fontes II*, Romae: BEV, 1925, s. 412.

¹² Mělo by se jednat o více než 2000 kněží, 5 metropolitů, 5 arcibiskupů, 2 biskupy, 30 generálních vikářů, 300 příslušníků dómských kapitul, 157 benediktinů, 39 kapucínů, 35 cisterciáků, 33 minoritů, 32 dominikánů, 30 františkánů, 30 augustiniánů, 25 exjezuitů. Srov. José Antonio FERRER-BENIMELLI, SJ, *Masonería, Iglesia e Ilustración: Un conflicto ideológico-político-religioso I–IV*, Madrid: Publicaciones de la Fundación Universitaria Española, 1975–77, zde IV, s. 44.

3. KLEMENT XIII. (1758–1769)

– ODSOUZENÍ VÝZNAČNÝCH FRANCOUZSKÝCH ZEDNÁŘŮ

Klement XIII. se vyslovil negativně nikoli o zednářské organizaci, nýbrž o myslitelích, kteří byli příslušníky francouzských lóží, když dne 3. září 1759 v encyklice *Cum primum*¹³ zavrhl francouzskou *Encyklopedii*, Diderota a d'Alemberta. V encyklice *Christianae reipublicae*¹⁴ ze dne 25. listopadu 1766 opět ostře odsoudil knihy moderních filosofů, v nichž se objevuje **deismus** a odvrát od katolické víry.

4. KLEMENT XIV. (1769–1774)

– MLČENÍ O ZEDNÁŘSTVÍ, OPĚTNÉ ODSOUZENÍ VOLTAIRA

V titulu oddílu uvedený římský biskup, který nechvalně proslul zrušením jezuitského řádu v roce 1773, se v několika svých dokumentech vyslovil proti Voltairovi a La Mettrie. Nehovořil přitom však výslovně o zednářích. Není tudíž divu, že k předchozím obviněním ze synkretismu, indiferentismu, utajenosti a deismu nepřibyl žádné další.

5. PIUS VI. (1775–1799)

– VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE A ZEDNÁŘI?

Ačkoli osmnácté století končí podle data rokem 1800, základním předělem epoch byl rok 1789,¹⁵ rok Velké francouzské revoluce¹⁶. Pius VI. byl

¹³ Latinský text dohledatelný na adrese: <https://www.encyclopedia.uchicago.edu/node/117> [cit. 10. 7. 2021]; Latinské znění a italský překlad: *Enchiridion delle Encicliche* 1 (= EE 1), Bologna: EDB, 1994, č. 614–631.

¹⁴ Latinský text dostupný na adrese: <https://www.papalencyclicals.net/clem13/c13chris.htm> [cit. 10. 7. 2021]; srov. také EE 1, Bologna: EDB, 1994, č. 644–645.

¹⁵ Někdy se také hovoří o tak zvaném dlouhém devatenáctém století vymezeném léty 1789–1914: srov. Jürgen Kocka, *Das lange 19. Jahrhundert. Arbeit, Nation und bürgerliche Gesellschaft*, Stuttgart: Verlag Klett-Cotta, 2002¹⁰.

¹⁶ Dříve se u nás mluvilo o Francouzské buržoazní revoluci, dnes nejčastěji o Velké francouzské revoluci. Podle našeho mínění tato vpravdě velká tragédie, která následovala po prvotním nadšení, ve skutečnosti zbrzdila vývoj evropské společnosti, protože následné zděšení z ukrutností a společenského rozkladu mnoho lidí té doby přimělo zaujmout spíše konzervativní politickou orientaci.

tedy v jistém slova smyslu papežem na rozhraní věků. Ještě předtím, bezprostředně po svém nástupu do funkce po vzoru svých předchůdců dne 23. prosince 1775 v encyklice *Inscrutabile* odsoudil myšlenkový kvas,¹⁷ který nakonec vedl k ukrutnostem a válkám na přelomu osmnáctého a devatenáctého století. Zednáři však výslovně zmiňováni nejsou. Na útlak katolického duchovenstva a církve v revoluční Francii Pius VI. pochopitelně reagoval ve svých dokumentech, v nichž ale opět nepadne ani zmínka o svobodných zednářích.¹⁸

Nyní si dovolíme relativně krátkou a jen zdánlivou odbočku, která se bude týkat klíčové otázky dějin svobodných zednářů: **Jakou roli sehrálo zednářstvo ve Velké francouzské revoluci?** Mnozí se dodnes domnívají, že platí následující rovnice: encyklopedisté + zednáři + ilumináti = jakobíni.¹⁹ Takové mínění a v jistém slova smyslu konspirační teorie byla typická pro katolické autory.²⁰ Mnoha dnešním historikům se však z řady důvodů jeví převedení problému Velké francouzské revoluce na jediného společného jmenovatele zednářství nedostatečně průkazné.²¹ Mělo by být zřejmé, že není v našich možnostech na tak malém prostoru poskytnout jednoznačnou odpověď a jednou provždy právě nastolenou otázku definitivně zodpovědět. Pokusíme se ale uvést některá fakta, na jejichž základě si čtenář bude moci udělat vlastní názor:

1. Je nepopíratelné, že mezi encyklopedisty a následně jakobíny bylo nemálo zednářů. Znamená to ale, že revoluce a její hrůzy byly dílem zednářských lóží? Současně je téměř povinností podotknout, že **zamě-**

¹⁷ Latinský text dostupný na adrese: <https://www.papalencyclicals.net/pius06/p6inscru.htm> [cit. 10. 7. 2021].

¹⁸ Srov. Pius VI., *Ad aliquantum*, breve z 10. března 1791, dostupné na adrese: <https://www.vatican.va/content/pius-vi/it/documents/breve-quod-aliquantum-10-marzo-1791.html> [cit. 10. 7. 2021]. Pius VI., *Charitas quae*, encyklika ze dne 13. dubna 1791, in *Enchiridion delle Encicliche 1*, Bologna: EDB, 1994, č. 919–950.

¹⁹ Možná je vhodné připomenout operu Antonína Dvořáka, *Jakobín*, jejíž premiéra se odehrála v roce 1889, protože se v ní odráží strach vrchnosti i lidu z francouzského revolučního kvasu spjatého se směřováním jakobínství a zednářství.

²⁰ Jako příklad lze uvést jméno l'Abbé Augustin Barruel (1741–1820). Jeho vícesvazkové dějiny jakobínství vycházejí dodnes: srov. např. Augustin BARRUEL, *Memoirs Illustrating the History of Jacobinism – Part 1: The Antichristian Conspiracy*, [s.l.]: Spradabach Publishing, 2021. Další díly pojednávají o konspiraci proti monarchii a společnosti. Město, v němž byla reedice vytvořena, není uvedeno.

²¹ Srov. např. Amos HOFMAN, „Opinion, Illusion, and the Illusion of Opinion: Barruel's Theory of Conspiracy,” *Eighteenth-Century Studies* 27, č. 1 (1993): 27–60 (published by: The Johns Hopkins University Press).

ňování regulérních zednářů za ilumináty²² je jedna z notoricky se opakujících chyb.

Zednář je člověk, občan, příslušník určité politické skupiny nebo strany, a proto zdaleka ne všechno, co ve své profesi a ve společnosti podniká, je zároveň aktivitou lóže nebo výrazem jejího kolektivního smýšlení. Připomínáme, že poctivý zednář zásadně odmítá násilí, je proti revolučním zvratům, má zakázáno podvracet stávající politický režim. Pokud si přeje zlepšení společenských poměrů, pak o něj usiluje jedine cestou pokojné práce, vzdělání a postupného vývoje. Jestliže tedy někteří členové lóží za Velké francouzské revoluce schvalovali, ba dokonce razili násilí, pak to bylo v rozporu s jejich zednářskou identitou. Členství ve francouzských lóžích bylo v osmnáctém století často motivováno tím, že se zde setkávala nejenom aristokratická, ale především vybraná intelektuální společnost, takže mnozí vnímali své zednářství jako vstupenku do elitního debatního klubu, v němž se nemohl neprojevat tehdejší společenský kvas.

2. Rozdíl mezi pravým regulérním zednářstvím na jedné straně a aktivitami jednotlivých zednářů na politické scéně doby dokladují následující skutečnosti. V předvečer revoluce působilo na území Francie 629 lóží. V době revolučních let bylo **popraveno více než 200 svobodných zednářů a několik tisíc z nich muselo do emigrace. Od roku 1792 ve Francii ustala veškerá činnost zednářských lóží.** Pokud se něco takového konalo, pak v naprostém utajení, neboť účastníkům hrozily velmi vysoké tresty. Pravá demokracie se zednářů nebojí, zatímco diktatury a hrůzovlády za každých okolností vždy a všude ano. Následně činnost

²² Ilumináti vznikli roku 1775, podle jiných zdrojů 1776, v Bavorsku. Jejím zakladatelem byl profesor církevního práva Adam Weishaupt vychovaný otci jezuitů. Jednalo se o jednu z mnoha osvícenských organizací. Pokusy iluminátů o infiltraci zednářských lóží a jejich vnitřní přerod k jejich obrazu se nezdařily. Ilumináti totiž razili revoluční ideje a stavěli se nepřátelsky k církvím, což bylo proti zednářským pravidlům. V roce 1785 byli v Bavorsku zakázáni a jejich zakladatel vypovězen ze země. Nakolik se ilumináti podíleli na Velké francouzské revoluci, toť otázka pro historiky. Sluší se předběžně poznamenat, že papežské dokumenty z první poloviny předminulého století ostře odmítají buřičské tajné organizace, které brojí proti knížatům a proti Bohu, což byla bezprostřední reakce na aktivity iluminátů. Regulérní zednáři marně protestovali, že to vše je v rozporu s názory hlavního proudu regulérního zednářství. Lze tudíž konstatovat, že směřování obou jmenovaných společností s v mnoha ohledech protikladným programem výrazně zhoršilo náhled církevních autorit na zednáře. Srov. David V. BARRET, *Atlas – tajné spolky: Pravda o templářích, zednářích a jiných organizacích*, Praha: Metafora, 2010, s. 97–98.

lóží legalizoval Napoleon, který však chtěl tuto organizaci využívat, či spíše zneužívat k vlastním politickým cílům.²³

3. Můžeme tedy v jistém slova smyslu provizorně konstatovat, že četní jednotlivci, kteří patřili v předvečer revoluce k zednářským lóžím ve Francii, nesou určité vinu za to, k čemu došlo. Lze ale toto jejich odcizení se nejhlubším ideálům svobodného zednářství vnímat jako vlastní aktivitu lóží a celého zednářstva?²⁴ Podle nejen našeho mínění by takové tvrzení nebylo ani historicky podložené, ani spravedlivé. Koneckonců postup Anglie, kde byly v té době přinejmenším desetitisíce svobodných zednářů s nemalým politickým a společenským vlivem, vůči revoluční Francii poměrně zřetelně podporuje námi vyslovené mínění. Zkrátka a dobře, žádnou masivní kolektivní podporu revoluční Francie ze strany anglických svobodných zednářů nelze prokázat.

Do hry vstupuje ještě jeden nemravný mechanismus, který bychom měli i v jiných případech dostat pod kontrolu. Jde o potřebu najít viníka, označit ho a buď potrestat, anebo alespoň vydat hněvu lidu. Tak se to dělalo s příslušníky vyvoleného národa, tak se to dělalo s lidmi označenými jako čarodějníci, tak se to v novověku dělalo i se zednáři. Je ale spravedlivé vinu svalit na vyznavače královského umění, aniž bychom to mohli zcela nepochybně prokázat?

6. PIUS VII. (1800–1823)

– REGULÉRNÍ ZEDNÁŘI NEJSOU KARBONÁŘI ANI SATANISTÉ!

Po smrti papeže Pia VI. byl počátkem roku 1800 zvolen nový svatý otec, který přijal jméno Pius VII. Bezprostředně po obnově Papežského státu vydal státní sekretář kardinál Consalvi dne 15. srpna 1814 dokument ostře odsuzující tajné organizace, které souhrnně nazývá svobodnými zednáři, přičemž souběžně uvádí například ilumináty a rovněž karbonáře, jejichž jméno se tak poprvé objevuje ve vatikánských dokumentech.²⁵

²³ Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 258n.

²⁴ „Mezi hlavními ctnostmi zednáře nacházíme toleranci, která však nikdy nebyla zaměřována za anarchii, ani svoboda za libertinství.“ WENINGER, *Loge und Altar*, s. 259.

²⁵ „... ony společnosti, které jsou známy pod pojmenováním svobodní zednáři (*Libéri Muratori*).“ Následně jsou jmenováni ilumináti a další spolky, mezi nimiž poprvé v papežských dokumentech padá zmínka karbonářů (*Carbonari*). Srov. Claude Antoine THORY, *Acta Latomorum ou Chronologie de l'Histoire de la Franche-Maçonnerie II*, Paris: Chez Pierre-Wlie Dufart Libraire, 1815, s. 220–228. Kniha dostupná na: <https://>

Právě konstatované směřování různých společností v sobě skrývá velké riziko přičítat jednomu viny, které ve skutečnosti patří někomu jinému. Nerozlišování při hledání viníků je pak zárodkem možné nespravedlnosti.

Conslaviho ostré odsouzení se odvolává na dokumenty papežů Klementa XII. a Benedikta XIV. V pozadí je cítit přesvědčení, že právě tajné organizace, především pak zednáři, uvedly v pohyb hrůzy Velké francouzské revoluce. Sluší se opakovaně důrazně podotknout, že nejvyšší představitelé katolické církve jsou sice neomylní ve výkladu zjevení, nicméně jejich soudy o historických postavách a institucích závisejí na jim dostupných informacích a kolektivním či osobním předporozumění, pročez z vlastní povahy věci nemohou být považovány za nezměnitelné, zvláště když historické bádání dospěje k poznání, že míra zavinění odsouzeného je sporná.²⁶ Z právního hlediska přece platí pravidlo, že nové zjištění, které jde ve prospěch obviněného či odsouzeného, má zpětnou platnost!

Jelikož bojovníci za sjednocení Itálie do jednoho národního státu hráli v následujících desetiletích na scéně dějin významnou roli, je třeba jasné vymezit jejich poměr k regulérním zednářům. **Náboženské a revoluční hnutí karbonářů** se pravděpodobně zrodilo v Kalábrii, následně nabylo na síle v Neapoli a šířilo se v dalších italských regionech pod španělskou, francouzskou a rakouskou nadvládou, zasáhlo pochopitelně také na území Papežského státu. Buňky zmíněné osvobozenécké organizace se nazývaly buď lóže, častěji však hutě a vcelku pochopitelně skrývaly svou členskou základnu. Buňka nadřazená ostatním v daném regionu mívala název „Alta vendita“. Svým uspořádáním tedy karbonáři kopírovali uspořádání zednářů.

Existovaly také osobnosti, které přešly z jedné organizace do druhé, například hrabě Federico Confalonieri (1785–1841),²⁷ což však rozhodně

books.google.ca/books?id=1JZQAAAAYAAJ&pg=PA1&dq=Acta+Latomorum [cit. 10. 7. 2021].

²⁶ Pokud jde o přesné vymezení kompetenčního pole magisteria a stupňů závaznosti jeho výroku: srov. Ctirad V. Pospíšil, *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii*, Kostelní Vydří – Praha: Karmelitánské nakladatelství – Krystal OP, 2010², s. 85–105; 200–211; Ctirad V. Pospíšil, *Roma locuta, caua finita? Nová Ves pod Pleší: A. Kutarňa*, 2018.

²⁷ Narodil se v Miláně. Jako mladý konspiroval proti napoleonské Francii. Poté bojoval za sjednocení Itálie, stal se zednářem, byl členem organizace toskáňští jakobíni, od roku 1815 hrál významnou roli mezi karbonáři. V roce 1824 byl nejprve odsouzen

neznamená organizační propojení zednářů s karbonáři. Ve všech částech Apeninského poloostrova byli karbonáři pronásledováni bezpečnostními složkami a velmi tvrdě postihováni, neboť bojovali všemi prostředky za sjednocení země a národa. Jestliže karbonáři byli revolucionáři a užívali násilné prostředky, zednáři naproti tomu byli zásadně proti revoluci a používání zbraní. Podle dobového vyšetřování a výroku seriózního francouzského právníka: „... karbonáři nejsou ani lidumilové, ani zednáři.“²⁸ **Směšování obou organizací je historicky nedokazatelné a vzhledem k odlišné ideové náplni obou uskupení ani nedává smysl.**²⁹ Jelikož historie nikdy není jen a jen minulostí, která by se nedotýkala současnosti, zdá se vhodné upozornit na to, že záhadné osvobozenecké hnutí karbonářů, které pravděpodobně vzniklo na italském jihu, podle našeho mínění bylo s vysokou mírou pravděpodobnosti inspiračním podhoubím, z něhož vzešly různé dodnes existující odrůdy italské mafie.³⁰ Inu národně osvobozenecké hnutí partyzánského rázu a organizovaný zločin k sobě nemívají daleko.

k trestu smrti, následně omilostněn a uvězněn na brněnském Špilberku. Roku 1835 byl propuštěn s podmínkou odcestování do USA. V roce 1837 se tajně vrátil do Itálie, kde pokračoval v boji za sjednocení národa a země. Pohřební rity se odehrály v milánském kostele San Fedele. Srov. Adriano Bassi, *Il conte Federico Confalonieri (Uomo e protagonista del Risorgimento Italiano)*, Milano: Zanetti Editore, 1994. Z konstatovaného vyplývá, že Confalonieri byl primárně veden láskou k národu a vlasti, a proto jeho členství v jakékoli tajné organizaci bylo pro něj především prostředkem k dosažení jeho hlavního životního cíle.

²⁸ Louis Antoine François de MARCHANGY, *Plaidoyer De M. De Marchangy, Avocat-général À La Cour Royale De Paris, Prononcé Le 29 Août 1822, Devant La Cour D'assises De La Seine, Dans La Conspiration De La Rochelle...*, Paris: A. Boucher, 1822 = 1923 = 2012, s. 207.

²⁹ Srov. MELLOR, *Unsere getrennten Brüder, die Freimaurer*, s. 320.

³⁰ Srov. John DICKIE, *Cosa nostra – dějiny sicilské mafie*, Praha: Fortuna, 2009. Jelikož tradiční rituály různých podob mafie v Itálii prozrazují inspiraci tím, co nacházíme v zednářství, autor knihy hypotetizuje, že vznik mafií byl podnícen kontaktem kriminálních delikventů s uvězněnými zednáři. Zločinci si uvědomili, že by pro ně bylo velmi výhodné mít vlastní organizaci. Podle našeho soudu by autor knihy mohl zaměřovat zednáře za karbonáře. Pro blízkost mezi již existující mafií a karbonáři svědčí také to, že obě zmíněné organizace výrazně napomohly vojákům Giuseppe Garibaldiho, jenž byl mimochodem svobodným zednářem, při obsazení Neapole v roce 1860. Podle našeho mínění je velmi pravděpodobné prolínání karbonářů s dobovým zločineckým podsvětím. Následně se pak tyto nové národní „hrdinové“ svým způsobem ujali správy města Neapole a kontroly nad místní policií. Vláda Říma na jihu se až do nástupu fašistického diktátora Benita Mussoliniho neobešla bez „diskrétní spolupráce“ s místními mafiemi: na Sicílii s Cosa Nostrou, v Kalábrii s Ndranghetou, v Neapoli s Camorrou, připomenout je třeba ještě odnož Sacra Corona Unita. Ostatně v období 1945–1990 to bylo v Italské republice nastavené velmi podobným způsobem.

Vraťme se k papeži Piu VII., který dne 13. září vydal apoštolskou konstituci *Ecclesiam suam*,³¹ v níž nacházíme z hlediska našeho zájmu následující klíčové místo:

Zde je nutno jmenovat onu společnost, která se zrodila nedávno a která je široce rozšířena v Itálii i jiných zemích. Ačkoli je rozdělena do mnoha sekt, a proto má odlišná jména, má v podstatě společné cíle a usiluje o totožné zvrácenosti. Na základě určité dohody se obvykle nazývá karbonáři (*Carbonariorum*).³²

Vzhledem k výše zmíněnému dokumentu kardinála Consalviho se nemůžeme ubránit dojmu, že stojíme před směřováním tajných společností jako takových, konkrétně karbonářů a zednářů, protože karbonáři určitě nebyli mezinárodní společností rozšířenou v řadě jiných zemí.³³ Posledně zmínění jsou v dalším pokračování citovaného textu obviněni z předstírané víry v Krista a horlivosti pro katolickou církev. Členství ve společnosti karbonářů je sankcionováno stejně jako příslušnost k zednářské lóži. Základní motivace, která stojí za odsouzením karbonářů, je politická a tkví vcelku pochopitelně v obhajobě celistvosti Papežského státu proti tlaku italského národního hnutí za jednotu a vytvoření Italského království. Snad každému by mělo být zřejmé, že jakmile ve dvacátém století došlo k usmíření mezi Svatým stolcem a Italským královstvím, zmíněné důvody odsouzení tak říkající odvanul čas.

7. LEV XII. (1823–1829) – ZEDNÁŘI COBY NEPŘÁTELE CÍRKVE, JEJICH PŮSOBENÍ NA ŠKOLÁCH

V roce 1823 byl zvolen papež, který přijal jméno Lev XII., z jehož dokumentů je v nynější souvislosti třeba zmínit programovou encykliku *Ubi primum* ze dne 5. května 1824.³⁴ V uvedeném dokumentu se hovoří o tajných společnostech – sektách, které jsou obviňovány z **indiferentis-**

³¹ Srov. Pius VII., *Ecclesiam a Iesu*, apošt. konstituce ze dne 13. září 1821, in *EE* 1, č. 1104–1461.

³² Pius VII., *Ecclesiam a Iesu*, čl. 3, *EE* 1, č. 1106.

³³ Srov. Čejka, „Svobodné zednářství v papežských dokumentech.“ Autor článku označuje karbonáře za výhonek zednářství. Jelikož ve hře je pověst druhých, měl by své tvrzení historicky dokázat, čehož ovšem není schopen.

³⁴ Srov. LEV XII., *Ubi primum*, encyklika ze dne 5. května 1824, *EE* 1, č. 794–810.

mu a z **deismu**. Je evidentní, že oněmi tajnými společnostmi se rozumějí v první řadě zednáři.

Apoštolská konstituce *Quo graviora*, ze dne 13. května 1826,³⁵ na rozdíl od předchozího textu svobodné zednáře jmenuje přímo a označuje je za nepřátele církve. Lvu XII. vadilo především působení tajných společností na univerzitách, protože tímto způsobem se mezi mládeží šířily zhoubné ideje, a tak bylo mnoho lidí odvráceno od katolické víry a církve. Přísaha v tajných společnostech se prohlašuje za neplatnou, protože je v rozporu s vírou a církví. Trest exkomunikace se nyní vztahuje na všechny tajné společnosti bez rozdílu. Na konci textu se objevuje výzva k obrácení těch, kdo v těchto organizacích působí. Právo sněti všech církevních trestů se v dané věci uděluje každému zpovědníkovi, přičemž obračející se je zproštěn povinnosti prozradit ostatní členy společnosti, tedy spoluviníky.

8. PIUS VIII. (1829–1830)

– ODSOUZENÍ TAJNÝCH A BIBLICKÝCH SPOLEČNOSTÍ

V encyklice, vydané u příležitosti nástupu do papežského úřadu, hovoří Pius VIII. o různých tajných společnostech a jejich působení.³⁶ Jistým způsobem se k těmto uskupením, která jsou vnímána jako nepřátelská církvi, zařazují **biblické společnosti a jejich aktivita na poli vydávání Písma v živých jazycích**.³⁷ Jelikož se jedná o překlady neschválené katolickou církví, církev jejich šíření považuje za odsouzeníhodné, jak tomu bylo v předchozích staletích.³⁸ Nezapomínejme, že ony biblické společnosti působily zejména v evangelickém světě, dominantní roli i kvůli své ekonomické síle hrála ona londýnská. Nelze tudíž vyloučit, že v těchto biblických společnostech hráli nezanedbatelnou roli také svobodní zednáři, kteří tímto způsobem mohli naplňovat své poslání na poli dobročinnosti a osvěty. Sluší se připomenout, že uvedené sankcionování bib-

³⁵ Dostupné na: <https://www.vatican.va/content/leo-xii/it/documents/bolla-quo-graviora-13-marzo-1825.html> [cit. 10. 7. 2021]; anglicky na adrese: <https://www.papalencyclicals.net/leo12/112quogr.htm> [cit. 10. 7. 2021].

³⁶ Srov. Pius VIII., *Traditi humilitati nostrae*, encyklika ze dne 24. května 1829, in *EE* 1, č. 817–829.

³⁷ Srov. Pius VIII., *Traditi humilitati nostrae*, čl. 5; *EE* 1, č. 821.

³⁸ Srov. např. Ctírad V. Pospišil, *Úvod do husovských dilemat, historie a teologie*, Praha: Karolinum, 2020, s. 149–154.

lických společností a šíření překladů Písma se bezprostředně a výrazně dotklo i českých zemí.³⁹ Nyní lze opravdu snadno prokázat, že nyní komentovaný disciplinární výrok byl dobově podmíněný, a proto zejména po II. vatikánském koncilu pozbyl závaznosti. Dnes v katolické církvi totiž naprosto nikoho nenapadne odsuzovat katolické biblisty, kteří jsou aktivními členy ekumenicky otevřené České biblické společnosti a spolupracují s *International Bible Society*. To jsou důsledky ekumenické otevřenosti širšímu křesťanskému společenství a ekleziologie II. vatikánského koncilu. Neměli bychom se v podobném duchu zamyslet nad disciplinárními výroky Vatikánu oné doby proti svobodným zednářům? Jak uvidíme v navazující studii, přesně takto smýšlel ne jeden kardinál, biskup a kněz v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století.

Následně se v encyklice *Traditi humilitati nostrae* hovoří o tajných společnostech, které ohrožují náboženství i státy. Jelikož se odkazuje na dokumenty Klementa XII. a Benedikta XIV., je snadno pochopitelné, že jde především o svobodné zednáře, byť nejsou jmenováni. Ačkoli nepadne obvinění ze satanismu, rétorika je apokalypticky vyhocená, když se o těchto společnostech tvrdí „jako kdyby vyšly z propasti“.⁴⁰ Obdobnou povahu má rovněž aplikace výroku Lva Velikého o hereticích: „Jejich zákonem je lež, jejich bohem je zlý duch; jejich liturgií páčání nemravností,“ na jakési nové uskupení, jehož cílem je pronikat do středních škol a odvracet mládež od katolické církve a dobrých mravů.⁴¹ Patrně šlo o sdružení *Giovine Italia*,⁴² které mělo kontakty s karbonáři a italskými svobodnými zednáři.

³⁹ Papežský zákaz příslušnosti k mezinárodní biblické společnosti a záповěď překladů Bible bez církevního imprimatur byl roku 1829 v rakouských zemích promptně recipován státními úřady. Dovoz výtisků Bible v češtině z evangelického Saska byl totiž vnímán téměř jako špionáž. Nastalo okamžité trestní stíhání těch, kdo zprostředkovali prodej nových výtisků Kralické bible. To postihlo i kupce z Dobrušky, Františka Vladislava Heka, předobraz hlavní postavy slavného Jiráskova díla *F. L. Věk*. Srov. Josef JOHANIDES, *František Vladislav Hek*, Melantrich: Praha, 1976.

⁴⁰ Srov. Pius VIII., *Traditi humilitati nostrae*, čl. 6; EE 1, č. 822.

⁴¹ Srov. Pius VIII., *Traditi humilitati nostrae*, čl. 7; EE 1, č. 823.

⁴² V Marseille roku 1831 toto hnutí založil Giuseppe Mazzini (1805–1872), filosof, politik, vlastenec, novinář a člen zednářské lóže. Cílem bylo sjednocení Itálie jako demokratické republiky. V letech 1833–1834 došlo v Piemontu k řadě soudních procesů proti příslušníkům řečené organizace, která obnovil činnost v roce 1838 v Londýně. Ve stejné době vznikla organizace *Giovine Europa*, která působila také ve Francii a v Polsku. V roce 1841 Mazzini sdružení rozpustil a založil novou organizaci: *Associazione Nazionale Italiana*. Z té pak vzniklo několik politických stran: Partito d'Azione, Partito Radicale,

9. Řehoř XVI. (1831–1846)

– TAJNÉ SPOLEČNOSTI A PROBLÉM INDIFERENTISMU

V nadpisu zmíněný papež vydal relativně nedlouho po své intronizaci, tedy konkrétně 15. srpna 1832 encykliku *Mirari vos*,⁴³ v níž nenacházíme slovo zednáři (*Massoni*). Hovoří se však o tajných společnostech, které jsou příčinou všech dobových společenských hrůz a zvráceností.⁴⁴ Obvinění ze satanismu nepadne, nicméně zde opět narážíme na rétoriku boje světla s temnotami. Vzdechy na dobové hrůzy jsou oprávněné, neboť útoky proti katolické církvi byly tehdy opravdu nevybíravé. Ve hře byl církevní teritoriální stát. Zároveň vyvstává otázka, zda opravdu za všechno mohly ony tajné společnosti, protože existovalo také něco jako společenský pohyb směrem ke svobodě občanské a politické, za svobodu v oblasti vědy a kultury, za osvobození a sebeurčení národů.

Odsouzení **indiferentismu**, tedy mínění, podle něhož člověk může dospět spásy cestou jakéhokoli náboženství nebo konfese dle vlastního výběru,⁴⁵ vnímá i současný katolík jako něco trvale platného. Zároveň ale dnešní stanovisko katolické církve danou věc modifikovalo, neboť máme povinnost respektovat svědomí a náboženskou svobodu každé osoby,⁴⁶ vážit si všeho pozitivního a posvátného v ostatních náboženstvích,⁴⁷ vést s jejich vyznavači kultivovaný a poctivý dialog. Ano, vyznavači jiných náboženství nejsou vyloučeni ze spásy, nicméně spásonosná hodnota oněch náboženství netkví v nich samotných, nýbrž ve skrytém působení Ježíše Krista a Ducha svatého v nich.⁴⁸ Obyčejný člo-

Partito Repubblicano Italiano. Srov. Bruno GATTA, *Mazzini una vita per un sogno*, Milano: Guida Editori, 2002.

⁴³ Srov. Řehoř XVI., *Mirari vos*, encyklika ze dne 15. srpna 1832, in *Enchiridion delle Encicliche* 2, Bologna: EDB, 1996 (= EE 2), č. 24–47.

⁴⁴ „Nakupení takového enormního množství pohrom vychází především z konspirace oněch společností, v nichž jako by se koncentrovaly hereze, rouhání a všechno možné opovrženímhodné.“ Tamtéž, EE 2, č. 28.

⁴⁵ Srov. tamtéž, EE 2, č. 36.

⁴⁶ Srov. II. Vatikánský koncil, *Dignitatis humanae*, deklarace ze dne 7. prosince 1965, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, s. 561–574.

⁴⁷ Srov. II. Vatikánský koncil, *Nostra aetate*, deklarace ze dne 28. října 1965, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, s. 549–555.

⁴⁸ Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Křesťanství a ostatní náboženství*, in Ctirad V. POSPÍŠIL – Eduard KRUMPOLC (eds.), *Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969–2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry*, Olomouc: Vydavatelství UP 2017, s. 532–575.

věk ale jen obtížně vnímá přesnou hranici mezi oprávněnou tolerancí, respektem a dialogem na jedné straně a indiferencí na straně druhé. Stručně shrnuto: náboženství si nejsou rovna co do poznání spásonosné pravdy a prostředků posvěcení, pokud by toto někdo učil, upadal by do indiferentismu. To však nevylučuje toleranci, respekt, mezináboženský dialog. Musí být křesťan jakožto příslušník lóže nevyhnutelně indifere-
rentista? Musí překračovat meze oné tolerance, onoho respektu a ochoty k dialogu, které razí současná katolická církev, k tomu, aby učinil zadost ideálům zednářství? Podle našeho soudu taková možnost existuje.

Vraťme se ale přímo k Řehoři XVI., který v dalších svých dokumentech, často ve formě breve, opakovaně hovoří o tajných společnostech. Ačkoli zednáři opět nejsou výslovně zmiňováni, vcelku bez problémů můžeme uzavřít, že jsou do množiny tajných organizací zahrnuti na prvním místě. Vyvstává pochopitelně otázka, zda opět nestojíme před ne příliš šťastným a zároveň ne úplně spravedlivým opomíjením rozlišování. Výše jsme viděli, že regulérní svobodné zednáře nesmíme lacině směšovat s ilumináty nebo karbonáři. Jen na okraj budiž připomenuto, že Řehoř XVI. opětně zavrhl biblické společnosti a katolickou církví neschválené překlady Písma do moderních jazyků⁴⁹ jako jeho předchůdce Pius VIII.

10. Pius IX. (1846–1878)

– STŘET DOSPÍVÁ KE SVÉMU KULMINAČNÍMU BODU

Spíše jako kuriozitu podotýkáme, že se objevují spekulace, podle nichž by Giovanni Maria Mastai-Ferretti, pozdější Pius IX., měl v roce 1839 v Palermu vstoupit do místní zednářské lóže.⁵⁰ Seriózní historikové však tato tvrzení hodnotí jako velmi nepravděpodobná a v zásadě neprokázaná.⁵¹ Opravdu velmi dlouhý pontifikát Pia IX., který byl mezi lidmi podstatně oblíbenější než strohý Řehoř XVI., se odehrával v době revolucí a velkých politických zvratů.

⁴⁹ Srov. Řehoř XVI., *Inter precipuas* o záludnostech biblických společností, encyklika z 8. května 1844, in *EE* 2, č. 93–106.

⁵⁰ Srov. Dudley WRIGHT, *Roman Catholicism and Freemasonry*, London: Kessinger Publishing LLC, 1922 = 2010, s. 172nn.

⁵¹ Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 291.

To nejzásadnější připomeneme jen heslovitě. Camillo Paolo Filippo Giulio Benso hrabě Cavour, (1810–1861), člen zednářské lóže, premiér Sardinského království (1852–1859, 1860–1861) a od roku 1861 první premiér Italského království razil heslo: „Svobodná církev ve svobodném státu.“ V roce 1860 Giuseppe Garibaldi prošel vítězně Sicílií a následně vstoupil do Neapole, získal rovněž část Papežského státu – Umbrii, a tak 17. března 1861 došlo k vyhlášení Italského království v čele s králem Viktorem Emanuele II. V roce 1866 bylo připojeno Benátsko a roku 1870 Řím, čímž bylo dovršeno sjednocení Itálie a ukončena mnohasetletá existence Papežského státu ve střední části Apeninského poloostrova.

V italském risorgimentu šlo nikoli o teologii, nýbrž o převrat politického rázu, o sebeurčení italského národa, o touhu po demokracii a lidských právech. O řečeném svědčí nepopiratelná skutečnost, že italští katolíci byli valnou většinou nakloněni sjednocení Itálie, navzdory tomu ale zpravidla zůstávali věrní katolické církvi.⁵² Některé dobové tajné společnosti bojující za sjednocení Itálie měly valnou část členské základny tvořenou z katolíků a působily svým způsobem souběžně se zednářskými lóžemi, nebyli s nimi ale rozhodně totožné.

Sluší se připomenout, že po roce 1814 bylo na Apeninském poloostrově orgány různých států zednářství postaveno mimo zákon, snad jen vyjma Sardinského království, kde zednářství začalo být tolerováno dříve než jinde. Oficiální obnova lóží nastala současně se vznikem Italského království. *Grande Oriente d'Italia* měl již v roce 1860 na sto padesát lóží se čtyřmi až pěti tisíci příslušníky, jejichž názorová orientace však byla velmi rozrůzněná, nicméně společným jmenovatelem se stal antiklerikální nacionalismus. Většina zednářských lóží v Itálii se tudíž neúměrně

⁵² Jako příklad lze uvést blahoslaveného Antonia Rosminiho, jenž byl až do roku 1849 radcem svatého otce a zároveň svým způsobem konzultantem Sardinského království, posléze přímo Camillo Benso Cavoura. Láska k Bohu, katolické církvi a k rodné Itálii šly ve spiritualitě Antonia Rosminiho ruku v ruce. Srov. Ctirad V. Pospíšil, „Rehabilitace Antonia Rosminiho,“ *Teologické texty* 14, č. 3 (2003): 110–111; Ctirad V. Pospíšil, „Antonio Rosmini Serbati – prorok nové doby,“ in Zdeněk Kučera – Jiří Kořálka – Jan Blahoslav Lášek (eds.), *Živý odkaz modernismu*, Brno: Nakladatelství L. Marek, 2003, s. 119–141; Ctirad V. Pospíšil, „Osobnost a dílo kněze Antonio Rosiminiho,“ in A. Rosmini Serbati, *Komunismus a socialismus*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 95–110; Ctirad V. Pospíšil, „L'Attualità del lascito spirituale di Antonio Rosmini (1797–1855),“ in *L'Unità d'Italia – un intreccio di storia tra Tevere e Moldava*, Pavel Helan – Marco Moles (eds.), IBC Group: Praha, 2012. Koneckončů to, co je v pokoncilní teologii definováno jako místní církev, nutně předpokládá souběh katolické identity s uměřeným vlastenectvím.

politizovala a propadla extrémismu, což bylo v jasném rozporu s původními Andersonovými konstitucemi. Mnozí dnešní znalci hodnotí chování italských pěstitelů královského umění jako vpravdě nezednářské.⁵³ Ruku v ruce s tím šla vyhrocená konfrontace s institucí katolické církve a nenávistný antiklerikalismus. Ačkoli poněkud předbíháme, je vhodné připomenout provokativní protipapežské manifestace zednářů v roce 1878 u příležitosti sta let od smrti Voltaira (30. května 1778) a Rousseaua (2. září 1778). Tolik velmi stručně k historickému pozadí a nyní se zaměříme na příslušné papežské dokumenty. Dne 8. listopadu 1846 vydal Pius IX. svoji vstupní encykliku, *Qui pluribus, de huius temporis erroribus*, v níž se ostře odsuzují tajné společnosti.⁵⁴ Zednáři sice nejsou přímo jmenováni, nicméně každý pochopí, že je o nich řeč. Výslovně se však nevrší, že na členství v oněch spolcích se vztahuje trest vyloučení z katolické církve. Pochopitelně se zavrhuje antikaticismus a racionalismus moderní doby.

Revoluce roku 1848 zachvátila i Věčné město, a papež musel uprchnout do exilu, což v něm zanechalo trauma, které pak ovlivňovalo jeho postoje po zbytek pontifikátu. Následoval vojenský a politický zvrat roku 1860, ztráta části teritoria Papežského státu a zrod Italského království, které pochopitelně usilovalo o získání zbytku území církevního státu. Právě vyhrocenost politické situace podle našeho mínění stála také za nesmlouvavou obranou katolických pozic na poli filosofického a teologického myšlení, když Pius IX. dne 8. prosince 1864 editoval encykliku *Quanta cura*⁵⁵ a *Syllabus*⁵⁶ novodobých scestných názorů a učení. Ve zmíněné encyklice nacházíme oddíl, v němž se obhajuje nezávislost církve na státních institucích a zároveň se jedním dechem potvrzuje, že trest exkomunikace za členství v tajných společnostech zůstává v platnosti, ať už k tomu světská moc zaujímá jakýkoli postoj.⁵⁷

O rok později se objevuje papežův ostrý proslov (*Allocutio*) *Multiplikes inter*⁵⁸ ze dne 25. září 1865. Pius IX. upozorňuje na lstivost zednářů, kteří nyní vystoupili z temnot na světlo, což souvisí s legalizací zednářství v Italském království. Zednáři nejsou jen neškodná dobročinná or-

⁵³ Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 297.

⁵⁴ Srov. EE 2, č. 108–119.

⁵⁵ Srov. EE 2, č. 317–328.

⁵⁶ Srov. EE 2, č. 329–412.

⁵⁷ Srov. EE 2, č. 321.

⁵⁸ Dohledatelné na adrese: <https://www.vatican.va/content/pius-ix/la/documents/allocutio-multiplikes-inter-25-septembris-1865.html> [cit. 10. 7. 2021].

ganizace, protože chtějí rozvrátit církev a lidskou společnost. Aplikuje se na ně výrok z Jn 8,44, čímž se naznačuje, že otcem zednářů je Dábel. Tomu však opět nelze rozumět jako obvinění ze satanismu, tedy z uctívání zlého ducha, protože se tím pouze podtrhuje konstatování hříšnosti zednářského počínání. Zednáři jsou opět výslovně označeni jako sekta. Dlužno podotknout, že i v jiných svých dokumentech se Pius IX. vyjadřuje o tajných společnostech velmi negativně, není však třeba zmiňovat vše, protože se stále opakují odsudky obecného rázu, které již dobře známe.

Nedlouho před zahájením I. vatikánského koncilu, konkrétně dne 12. října 1869 spatřila světlo světa apoštolská konstituce o církevních trestech *Apostolicae sedis*.⁵⁹ Ve čtvrtém článku se hovoří o „sektě zednářů nebo karbonářů a jiných takových podobných...“ Na členství v uvedených společnostech je jako v řadě předchozích případů uvalen trest exkomunikace. Vzhledem k situaci ohrožení církevního státu a k prudce probíhající sekularizaci jsou obranné postupy Vatikánu srozumitelné. Pokud bychom dnes kritizovali směšování zednářů a karbonářů, měli bychom si uvědomit, že italští zednáři oné doby byli vůči církvi otevřeně nenávistní. Platilo ale totéž pro všechny zednáře po celém tehdejší světě?

O vypjaté konfrontaci mezi katolickou církví a italskými zednáři svědčí následující epizoda. Člen parlamentu Italského království, zednář, socialista, novinář a editor Giuseppe Napoleone Ricciardi (1808–1882) svolal na rok 1870 do Neapole jakýsi zednářský „vzdorokoncil“, jehož se zúčastnilo přes čtyři sta vyznavačů královského umění hlavně z Itálie, ale také z jiných zemí světa.⁶⁰ Podle konstatování historiků zednářství tato akce neměla podporu ani ze strany *Grande Oriente d'Italia*, ani jiných velikých národních lóží, protože se jednalo o podnik svým způsobem

⁵⁹ Srov. Pius IX., *Apoštolská konstituce Apostolicae sedis: O klatbách církevních*, Praha: Antonín Stráž, 1913; srov. také *Codices Iuris Canonicae Fontes III*, Romae: BEV, 1925, s. 552n.

⁶⁰ Je vhodné si uvědomit, že jak koncilní otcové do Říma, tak svobodní zednáři do Neapole v té době mohli poměrně rychle a pohodlně dorazit vlakem po kolejích, což byla obrovská změna oproti první polovině předminulého století. Revoluce jménem železnice měla obrovské ekonomické, vojenské a demografické důsledky, a proto byla podle našeho soudu daleko větším dějinným přelomem než Velká francouzská revoluce. Možná by bylo vhodné pozměnit vymezení epoch a hovořit o krátkém devatenáctém století (1789–1860, zhruba rok, kdy byly k dispozici hlavní spoje) a dlouhém dvacátém století (1860–1899), přičemž předělem by bylo právě propojení Evropy vlakovými spoji.

partyzánský,⁶¹ který však v očích účastníků I. vatikánského koncilu musel působit jako nefalšované vyhlášení války.

O těžkých zkouškách církve v Itálii, Švýcarsku a Německu nás informuje encyklika ze dne 21. listopadu 1873 *Etsi multa*.⁶² Zaznívají zde velmi ostrá slova o nově vzniklé starokatolické církvi. Odsouzení jejích zakladatelů a prvních příslušníků nabývá téměř stejných tónů jako výroky o svobodných zednářích,⁶³ což svým způsobem potvrzuje, že tento typ rétoriky soudný člověk nemůže vnímat jako obvinění z uctívání zlého ducha. Ke konci dokumentu se konstatuje, že hrůzy, které církev postihují, mají jediný zdroj, jímž jsou zednářské sekty. Biskupové jsou vybízeni, aby své věřící bedlivě chránili před zednářskými sektami a toto učení vtiskovali soustavně do mysli lidu.⁶⁴ Opět vyvstává otázka, zda rychlá identifikace univerzálního viníka je prokazatelná, doložitelná, tím pádem zcela spravedlivá.

ZÁVĚR:

OPRAVDU BEDLIVĚ A PEČLIVĚ ROZLIŠOVAT

1. V první řadě je třeba důrazně podtrhnout, že **v žádném církevním dokumentu sledovaného období nezazní byt jedno jediné obvinění svobodných zednářů ze satanismu!** Od roku 1829 spolu se stále vyhrocenějším politickým střetem církve a Papežského státu na jedné straně a rodící se parlamentární a liberální demokracií Italského království na straně druhé vstupuje na scénu ostrá apokalyptická rétorika. Ta ovšem pouze odstrašujícím způsobem poukazuje na hříšnost počínání tajných společností.

2. Rozhodně netvrdíme, že by zejména italští svobodní zednáři v oné době byli ve vztahu k církvi nevinítky, nicméně **kritického badatele nemůže nezarážet to, jak se v církevních dokumentech oné doby málo dbalo na rozlišování:** zednáři, karbonáři, ilumináti a všechny možné i nemožné další tajné společnosti jsou jakoby totéž, a to včetně biblic-

⁶¹ Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 308.

⁶² Srov. EE 2, č. 507–527.

⁶³ Starokatolíci jsou výslovně označeni: „... isti perditionis filii ...“ EE 2, č. 520. Katolíci, kteří by starokatolíkům poskytli podporu, pomáhali jim, souhlasili s nimi, propadají trestu exkomunikace, protože je řádný katolík nesmí ani pozdravit. Srov. EE 2, č. 524.

⁶⁴ Srov. EE 2, č. 526.

kých společností. Uvedený postup je z mnoha ohledů riskantní. Mimo chodem, házení všech organizací do jednoho pytle je mohlo následně spojovat, protože církev se jim představovala jako společný velmi zatvrzelý nepřítel. Nezapomnělo se na moudrost starých Římanů, která velela: Rozděl a panuj! Navíc dnešní kritický badatel si bude nevyhnutelně klást otázku, zda jsou některá obvinění a následné sankce opravdu dobře podložené. Dalším problémem je to, že zejména v letech 1829–1878 Vatikán neuměl rozlišovat italské zednáře od těch, kteří žili v jiných zemích. To, co platilo ve vyhrocené situaci na Apeninském poloostrově v době risorgimenta a v počátcích Italského království, nemuselo tak docela platit pro svobodné zednáře například v Německu. Docházelo tudíž ke globalizaci odsouzení na základě partikulárních zkušeností. Ona zavržení ovšem provokovala i zednáře v zemích, kde byli vůči církvi původně neutrální, nebo dokonce vstřícní.

3. Nauková obvinění zednářů ze **synkretismu, indiferentismu, deismu, relativismu** mají určité své opodstatnění. **Na obecné rovině platí, že odsouzení takovýchto myšlenkových směřování jsou trvale platná.** Nicméně vzhledem k nedostatečnému rozlišování v rámci celosvětového zednářství, kde má každý jednotlivec navíc svobodu vyznání, přesvědčení a mínění, nelze tak snadno každého svobodného zednáře automaticky obvinít ze synkretismu, indiferentismu, deismu a relativismu.

Upřímně řečeno, uvědomujeme si dostatečně, že svými posudky nejenom něco konstatujeme, ale také spoluutváříme sebehodnocení posuzovaných, a tak je nenápadně posouváme buď k tomu lepšímu v nich, anebo přesně opačným směrem? Každý svobodný zednář je lidská osoba milovaná nebeským Otcem, o jejíž spásu máme usilovat se stejnou láskou jako o spásu našich bratří a sester v Kristu. Církev tu není jen pro pokřtěné, nýbrž pro všechny, tedy i pro svobodné zednáře. A neplatí snad, že pastýř nechá devadesát devět ovcí a jde přes hory a doly, aby našel a přivedl zpět do bezpečí tu jednu, která se zatoulala?

4. Navzdory výše vyjádřené kritice, která by měla především nás samotné vést ke spravedlivějším postojům k jednotlivým lóžím a zejména ke konkrétním osobám mezi svobodnými zednáři, je třeba vnímat také opravdovou svízelnost situací, často velmi vypjatých a naplněných úzkostmi, v nichž papežové pronášeli své výroky. V dobovém kontextu byly jejich postoje pochopitelné. I papežové jsou jenom lidé, i oni mají své silnější a slabší stránky, i oni jako plavci na Petrově loďce vidí kvůli bouřím a vzdutým vlnám svět roztřesený. Za všechno dobro, které pro

církev a lidstvo vykonali, si zaslouhují naši úctu a vděčnost. I tady platí, že jakou mírou měříme druhým, takovou bude jednou naměřeno nám samotným. Zároveň by ale bylo velmi nemoudré opakovat to, co se ukázalo být jen velmi málo účinné a leckdy rovněž kontraproduktivní.

Free Masons in the Documents of the Catholic Church 1738–1878

Keywords: Catholic Church; Catholic Magisterium; Free Masons; Eighteenth Century; Nineteenth Century

Abstract: The authors analytically and critically study papal statements on Free Masons during the period 1738–1878. The period 1878–1983 will be the subject of the following article. The Catholic Magisterium of that historical period did not fully distinguish between Free Masons, Illuminates, Carbonari and other organisations which often had different aims and methods of work. The problem is also the degree of connectedness between Free Masons and the French Revolution. There is no accusation of Satanism in any of the papal documents. There is another problem when, based on its experience with Italian and perhaps French Lodges, the Papacy pronounced global sentences and judgement over Free Masons throughout the world. For at least last fifty years, many of them have strongly distanced themselves from the Italian Masons of the mentioned period. The principal condemnations of indifferentism, syncretism, deism, and relativism are still valid. With regard to the differences of various Masonic groups, there is a question as to whether these characteristics can actually be fully applied to some of them. It is very irresponsible to transmit Papal statements on Free Masons, originating as reactions to the previous circumstances and needs of the Catholic Church, into the present without a critical study and understanding of contemporary connections. It is also contrary to the spirit of the Second Vatican Council and the following Papal documents.

prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th.D.
TF JU
Kněžská 8
37001 České Budějovice
cpospisil@volny.cz

Mgr. Bc. Veronika Řeháková, PhD.
TF JU
Kněžská 8
37001 České Budějovice
rehakova@tf.jcu.cz